

مرکز ملی پژوهش استعدادهای درخشان و دانش پژوهان جوان

آموزش و پژوهش شهر تهران

آموزش و پژوهش منطقه ۶

عنوان:

بررسی مقاوم سازی گیاهان نسبت به تغییرات و تنش های محیطی با
استفاده از آمینو اسید های گیاهی

پژوهشگران:

ملیکا نادری

مبینا اسدی

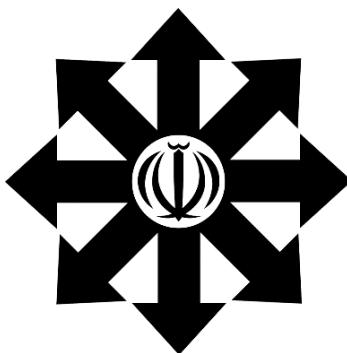
دییر راهنما :

زینب ده باشی

دییرستان فرزانگان یک تهران دوره اول

سال تحصیلی ۱۳۹۶-۹۷

بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّحِيْمِ

مرکز ملی پژوهش استعدادهای درخشان و دانش پژوهان جوان

آموزش و پژوهش شهر تهران

آموزش و پژوهش منطقه ۶

عنوان:

بررسی مقاوم سازی گیاهان نسبت به تغییرات و تنش های محیطی با

استفاده از آمینو اسید های گیاهی

پژوهشگران:

ملیکا

مبینا

دیر راهنمای:

زینب ده باشی

دیروستان فرزانگان یک تهران دوره اول

سال تحصیلی ۱۴۰۱-۱۴۰۰

شناسنامه طرح

بررسی مقاوم سازی گیاهان نسبت به تغییرات و تنش های محیطی با استفاده از آمینو اسید های گیاهی

نفر دوم گروه	نفر اول گروه	
مبینا	ملیکا	نام و نام خانوادگی
نهم	نهم	پایه تحصیلی
		کد ملی
		نام پدر
		آدرس
		شماره تلفن
		ایمیل

پیش گفتار:

انتخاب یک رشته از میان چندین رشته مختلف ، منظور رشته بیوشیمی است، و انتخاب یک موضوع برای تحقیق در میان هزاران موضوع متنوع در یک رشته ، کار مشکلی است. وقتی سری پرسور وجود داشته باشد ، تا کاری انجام دهیم متمایز از کار پیشینیان و صد البته مفید برای همنوعان ، انرژی لازم برای سخت ترین کارها فراهم میشود.

خوشحال از درس خواندن در فضایی مناسب، داشتن راهنمای برای انتخابی مناسب و همراهی برای رسیدن به پاسخ درست سئوالات، مسیر را پیمودیم و در نهایت از اینکه امکان ارائه نظرات و یافته هایمان را یافتیم، سپاسگزاریم.

امیدواریم نتیجه بررسی انجام شده بتواند مورد استفاده کشاورزان عزیز قرار گیرد.
در کشور ما ایران ، تنوع آب و هوایی بسیار زیاد است و شاید بتوان با استفاده از تحقیق انجام گرفته ، اثرات تنفس های محیطی (دما) را بر رشد گیاهان کاهش و خسارت واردہ به بخش کشاورزی را به حداقل برسانیم.

ملیکا و مبینا

تقدیم به هموطنان عزیز

با این امید که قدمی هر چند کوچک؛

در راه شکوفایی و رشد کشور عزیزمان ایران برداشته باشیم.

سپاسگزاری:

از مسئولین دیبرستان، خصوصا مدیر محترم، سرکار خانم پناهی، که فرصت ارائه نظرات را به ما داده اند
ضمیمانه سپاسگزاریم.

با سپاس از استاد گرامی سرکار خانم دهباشی که صبورانه ما را در برداشتن هر کدام از گامهای پر تردیدمان
راهنما بوده اند.

با تشکر از سرکار خانم براتی و سرکارخانم فلسفی که در مسیر پروژه کمک های شایانی به ما کردند.

چکیده:

گیاهان دارای اسید آمینه هایی هستند که در متابولیسم و اعمال حیاتی آنها از جمله مقاومت در برابر تغییرات ناگهانی محیط ، به آنها کمک میکند. بعضی از گیاهان برخی اسید آمینه ها را بیشتر از بقیه ی گیاهان تولید میکنند. در این پروژه ما بدنبال گیاهی هستیم که هم در دسترس باشد و هم قیمت مناسبی داشته باشد ، در ضمن غنی از آمینو اسیدهایی باشد که مقاومت گیاهان را در برابر سرما بالا ببرد. بنابراین دانه گیاهی مانند لوبيا را در ده گلدان میکاریم و برای بررسی تفاوت رشد دانه لوبيا در خاکهای مختلف و تحت تاثیر تنفس سرما به روش زیر عمل می کنیم؛ دو گروه ۵ تایی را درست می کنیم و ۵ نوع محیط خاکی در هر گلدان آماده می نماییم: گروه اول ۵ تایی را در شرایط دمایی عادی پرورش می دهیم(نمونه های شاهد) تا اثر خاکهای مختلف در شرایط عادی را ببینیم و گروه دوم ۵ تایی را در شرایط دمایی سرد (یخچال) قرار می دهیم تا بتوانیم اثر وجود مواد افزوده شده به خاک را با وجود تنفس سرما بسنجیم. این ۵ نمونه خاک در هر یک از دو گروه عبارتند از خاک معمولی و خاکهای حاوی پرولین، آویشن، گشنیز و شبکیه. پس از اینکه همه شرایط آماده شد، سه هفته در شرایط یکسان همه ی گلدانها را آب می دهیم و پس از جوانه زدن دانه ی لوبيا اندازه ی رشد گیاه را ثبت و مقایسه می کنیم.

در ادامه گروه اول را در شرایط عادی و گروه دوم رابراي اعمال تنفس سرما در یخچال قرار میدهیم. اثر مواد افزوده شده به خاک گلدان ها نشان می دهد که گیاهی که در معرض شد گی سرما قرار می گیرد ، چگونه مقاومت می نماید. با اندازه گیری رشد گیاه در روزهای بعدی رشد بیشتر و مقاومت در مقابل سرما در خاک حاوی آویشن به خوبی قابل مشاهده است.

کلید واژه:

گیاهان، اسید آمینه، مقاومت، سرما، آویشن

فهرست مطالب

۱	صفحه	مقدمه
۲	صفحه	فصل اول: طرح تحقیق
۴	صفحه	فصل دوم:دانش زمینه و نگاهی به مطالعات پیشین
۸	صفحه	روش گردآوری اطلاعات
۹	صفحه	فصل سوم:روش تحقیق
۱۳	صفحه	فصل چهارم: نتایج و بحث
۲۰	صفحه	فصل پنجم: جمع بندی و پیشنهادات و راهکارها
۲۳	صفحه	منابع

بسیاری از محصولات کشاورزی به دلیل تغییر های محیطی از قبیل دما آسیب می بینند و سالانه روند رشد محصولات را از حالت طبیعی خارج می کنند. به عنوان مثال طبق گفته ی مدیر جهاد کشاورزی کاشمر؛ خسارت واردہ به باغات کاشمر جبران ناپذیر است. در حال حاضر ۱۰۰ درصد باغات انگور، انار، انجیر و زیتون کاشمر بخاطر سرمایدگی از بین رفته‌اند و برآورد خسارت واردہ تنها در بخش باغبانی $\frac{63}{5}$ میلیارد تومان است.

در طی این پروژه به این نتیجه رسیدیم که آمینو اسیدهای گیاهی می توانند تاثیر تنفس های محیطی را بر روی گیاهان کاهش دهند و گیاهان را در برابر این تنفس ها مقاوم سازند.

از میان انواع آمینو اسیدها ، پرولین نقش مفیدی در افزایش مقاومت گیاهان در مقابل تنفس های محیطی (سرما) داشته و به حفظ شادابی گیاه کمک می کند. گیاه آویشن حاوی مقدار زیادی پرولین می باشد. استفاده از این گیاه جایگزین مناسبی به جای کودهای شیمیایی حاوی پرولین می باشد و به جای صرف هزینه های گزارف برای خرید ، به راحتی توسط کشاورزان قابل تامین می باشد. به این طریق با کشت مقداری آویشن و استفاده از آن در خاک ، سایر محصولات زراعی ، آنها را در مقابل سرما محافظت می نماید.

فصل اول:

طرح تحقیق

فصل اول: طرح تحقیق

تنشهای محیطی و تاثیر آنها بر رشد گیاه

تحریکاتی که منجر به بر هم خوردن تعادل زیستی گیاه می شود ، تنش محیطی یا استرس است. حالت تنش در شرایطی پیش می آید که یک عامل محیطی خارج از حد نرمال بر گیاه اثر می گذارد. تنش ها به دو دسته زیستی و غیرزیستی تقسیم بندی می شوند. یکی از تنش های غیرزیستی، دما است که در این پروژه به تاثیرات تنش سرما می پردازیم .

سرمازدگی در گیاهان بین دماهای صفر تا ده درجه اتفاق می افتد. این تنش ها بر حالت عادی گیاه تاثیر زیادی دارند. از جمله آثار اولیه این تنش می توان به کاهش عمومی رشد، تغییر رنگ، تخریب بافت های سلولی، عدم جوانه زنی، عدم جذب عناصر غذایی و... اشاره نمود. برخی از آثار این تنش برگشت پذیر و برخی از آثار دیگر این تنش مانند فتوسترز در اثر تخریب کلروپلاست ها و پیری زود رس گیاه، غیر قابل برگشت می باشند.

هدف کلی:

بررسی مقاوم سازی گیاهان نسبت به تغییرات و تنش های محیطی با استفاده از آمینو اسید های گیاهی

فرضیات تحقیق:

- آمینو اسیدهای گیاهی می توانند تاثیر تنش های محیطی را بر روی گیاهان کاهش دهند
- آمینو اسیدهای گیاهی می توانند گیاهان را در برابر این تنش ها مقاوم سازند.

فصل دوم:

دانش زمینه

و نگاهی به مطالعات پیشین

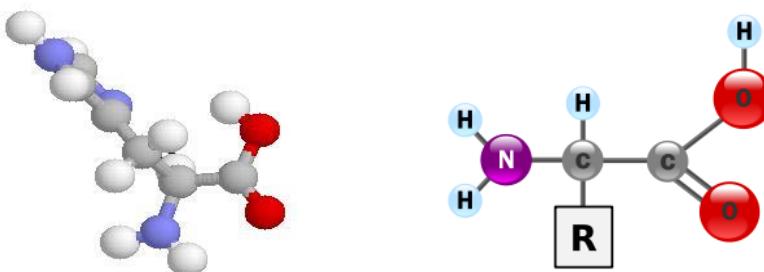
فصل دوم: دانش زمینه و نگاهی به مطالعات پیشین

گیاهان دارای اسید آmine هایی هستند که در متابولیسم و اعمال حیاتی آنها از جمله مقاومت در برابر تغییرات ناگهانی محیط به آنها کمک میکنند. بعضی از گیاهان برخی اسید آmine ها را بیشتر از بقیه ای گیاهان تولید میکنند. در این پژوهه ما بدنبال گیاهی هستیم که هم در دسترس باشد و هم قیمت مناسبی داشته باشد، در ضمن غنی از آmine اسیدهایی باشد که مقاومت گیاهان را در برابر سرما بالا ببرد. با این که کود های آmine اسیده ای صنعتی زیاد شده است ولی خرید آن در توان کشاورزان نیست و همچنین مصنوعی بودن آن، خود یک مسئله است.

آmine اسید های گیاهی

- اسید آmine واحد تشکیل دهنده پروتئین است و به دو دسته ای ضروری و غیر ضروری تقسیم می شود.
هر اسید آmine ، از یک کربن نامتقارن به نام کربن آلفا تشکیل یافته است.
- اسیدهای آmine در مقاومت در برابر شرایط غرقابی، مقاومت به آفات و بیماری ها، مقاومت به آلودگی های هوا (سطح بالای اوزن و بارانهای اسیدی) نقش مهمی را ایفا می کنند. در این رابطه می توان نقش اسیدهای آmine در مقاومت به تنفس ها را در صرفه جویی در مصرف انرژی برای گیاه خلاصه کرد.

(شکل ۱-۲)

(شکل ۱-۲) - آرایش مولکولی اسید آmine و نمایش کربن

- متیونین^۱: به عنوان پیش ساز هورمون اتیلن و در تنظیم باز شدن روزنه های برگ مؤثر است.
- سیستنین^۲: در ساختار آنزیم نیتروژناز که در تثبیت بیولوژیک ازت نقش دارد، به کار می رود.
- لیزین^۳: در تنظیم بازشدن روزنه های برگ، در جوانه زنی دانه های گرده، در سنتز کلروفیل کاربرد دارد.
- آرژنین^۴: در مقاومت به تنش شوری و به عنوان یک پیش ساز برای تشکیل پلی آمین ها به کار می رود.
- آلانین^۵: در سنتز کلروفیل و در تنظیم باز شدن روزنه های گیاهی، در گرده افشاری، و در مقاومت به خشکی نقش دارد.
- ترئونین^۶: در گرده افشاری و مقاومت به تنش های محیطی نقش دارد.
- ایزولوسین^۷: در مقاومت به شوری، در جوانه زنی دانه های گرده و در گرده افشاری مؤثر است.
- تیروزین^۸: در گرده افشاری و در مقاومت به تنش های محیطی نقش دارد.
- پرولین^۹: در جوانه زنی دانه های گرده، در استرس شوری، و مقاومت به شرایط خشکی و دما نقش دارد.
- گلوتامیک اسید^{۱۰}: در جوانه زنی بذر و به عنوان یک پیش ساز در سنتز کلروفیل کاربرد دارد. گلوتامیک اسید همچنین در سنتز سایر اسیدهای آمینه نیز نقش دارد.
- آسپارتیک اسید^{۱۱}: در جوانه زنی بذر و در متابولیسم اسیدهای آمینه نقش دارد.
- فنیل آلانین^{۱۲}: در گرده افشاری مؤثر است.
- والین^{۱۳}: در گرده افشاری و در مقاومت به شرایط تنش های محیطی و در جوانه زنی بذرها نقش دارد.
- لوسین^{۱۴}: در مقاومت به شوری و در جوانه زنی دانه های گرده نقش دارد.
- هیستیدین^{۱۵}: در تنظیم باز شدن روزنه های برگ مؤثر است.

^۹ پرولین

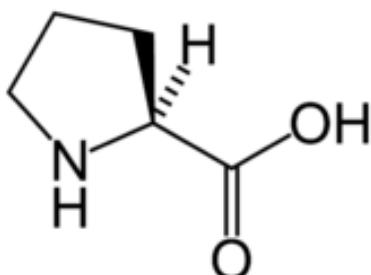
■ پرولین با فرمول شیمیایی $C_5H_9NO_2$ یک ترکیب منحصر به فرد در ساختمان پروتئین ها است.

گرچه این ماده به عنوان یکی از بیست اسید آمینه ای اصلی تشکیل دهنده ای ساختمان پروتئین ها

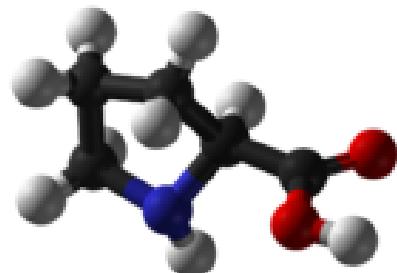
شناخته می شود، ولی واقعیت آن است که پرولین یک آمینو اسید است (و نه اسید آمینه). فایده افزودن

پرولین به محیط کشت گیاهان به نحوی است که، در قیاس با سایر اسید آمینه ها، موجب رشد سالم تر

و مطلوبتر بافت در معرض تنفس می شود. (شکل ۲-۲ الف و شکل ۲-۲ ب)

شکل ۲-۲ ب ساختار مولکولی پرولین

شکل ۲-۲ الف آرایش مولکولی پرولین

-
- 1)Methionine 2)Cysteine 3)Lysine 4)Arginine 5)Alanine 6)Threonine
 7)Isoleucine 8)Tyrosine 9)Proline 10)Glutamic acid 11)Aspartic acid 12)Phenylalanine
 13)Valine 14)Leucine 15)Histidine

روش گردآوری اطلاعات

در این پژوهش مطالعات با استفاده از اینترنت و کتب مرجع و مبانی گیاه شناسی و شیمی عصاره‌گیری انجام شد و مقالات پژوهشی به زبان فارسی و انگلیسی در رابطه با موضوع بررسی شد.

فصل سوم:

روش تحقیق

روش اجرای طرح

ما در این پژوهه سبزیجات خشک شده شنبلیله، گشنیز و آویشن را مورد بررسی قرار دادیم تا بهترین آنها را شناسایی کنیم. علاوه بر این سه گیاه از یک نوع آمینو اسید (پرولین) نیز استفاده کرده ایم. پنج ظرف با محتویات ذیل آماده کردیم:

۱. خاک معمولی

۲. آویشن و خاک معمولی

۳. شنبلیله و خاک معمولی

۴. گشنیز و خاک معمولی

۵. آمینو اسید پرولین و خاک معمولی

این ظرفها به عنوان نمونه شاهد و پنج ظرف دیگر با همین محتویات به عنوان آزمایش شونده تهیه گردید. پس از کاشت دانه لوبيا در هردو گروه و آب دادن به مدت سه هفته میزان رشد گیاه را اندازه گیری و ثبت کردیم؛ سپس نمونه های شاهد را در دمای معمولی و نمونه های آزمایش شونده را در یخچال قرار داده و ۷ روز دیگر با این شرایط به نگهداری از گلدانها ادامه داده و مشاهداتمان را یادداشت کردیم.

(شکلهای ۳_۱ تا ۳_۳)

شکل ۳-۱ نگهداری نمونه ها در دمای
عادی (شکل سمت چپ)

شکل ۳-۲ نگهداری نمونه ها در
یخچال برای اعمال تنفس سرما
(شکل سمت راست)

شکل ۳-۳ رشد گیاه لوبیا در نمونه های مختلف خاک

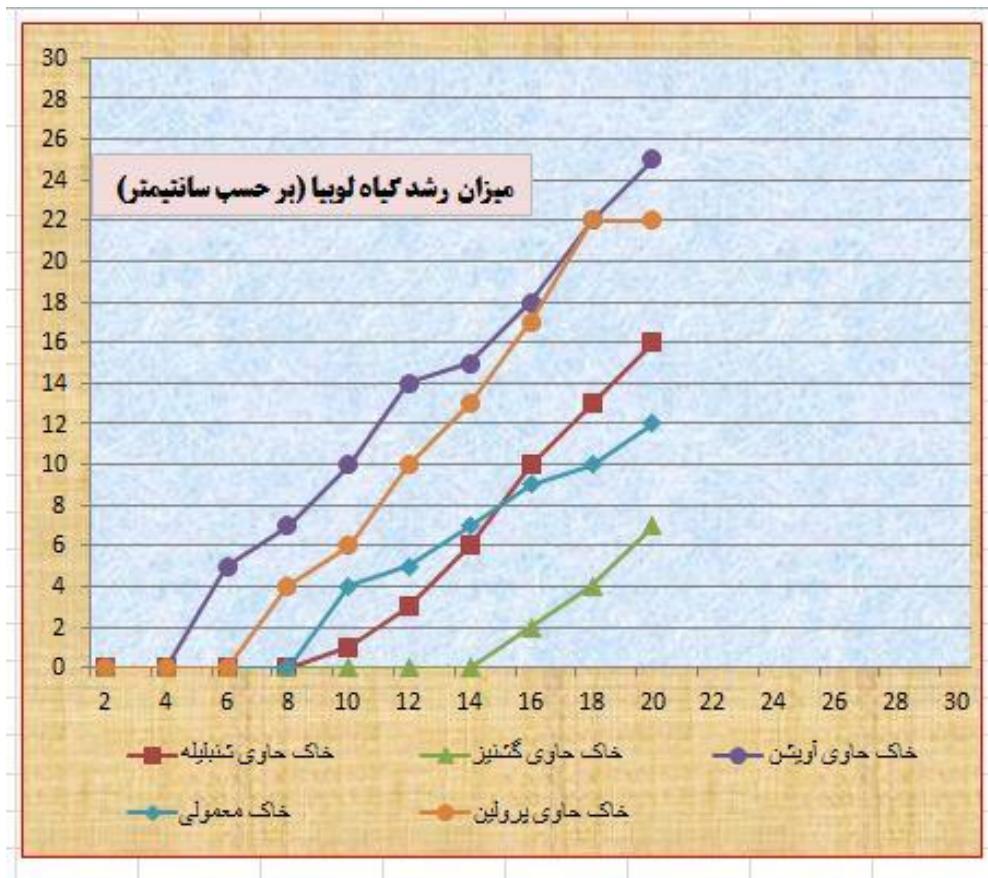
فصل چهارم:

نتایج و بحث

بعد از سپری شدن سه هفته میزان رشد لوبياها در اين پنج ظرف متفاوت بود بدین صورت لوبيا پرورش داده شده در خاک حاوي آويشن با رشد ۲۵ سانتي متری از لوبيا پرورش داده شده در خاک حاوي پرولين با رشد ۲۲ سانتي متری پيشی گرفت. البته طی اين پروژه لوبيا پرورش داده شده در خاک حاوي گشنيز با رشد ۷ سانتي متری کمترین میزان رشد را دارا بود. در شکل ۱-۴ میزان رشد گياه در سه هفته اول نشان داده شده و نمودار مقايسه رشد گياه در خاکهاي متفاوت در شکل ۴-۲ نمايش داده شده است.

میزان رشد گياه لوبيا در خاکهاي متفاوت (بر حسب سانتيمتر)						
		در مدت سه هفته اول و در دمای عادی				
خاک حاوي آويشن	خاک حاوي پرولين	خاک حاوي گشنيز	خاک حاوي شبليله	خاک معمولي	روز/نوع خاک	
0	0	0	0	0	2	
.5	.5	0	0	0	4	
5	1.5	0	0	5	6	
7	4	0	.5	2.5	8	
10	6	0	1	4	10	
14	10	0	3	5	12	
15	13	5	6	7	14	
18	17	2	10	9	16	
22	22	4	13	10	18	
25	22	7	16	12	20	
					22	
					24	
					26	
					28	
					30	

شكل ۱-۴ جدول رشد گياه لوبيا در خاکهاي مختلف طي سه هفته اول

شکل ۲-۴ نمودار رشد گیاه لوبیا در خاکهای مختلف طی سه هفته اول

همانطور که مشاهده می‌شود طبق نمودارها و نتایج بدست آمده، گیاه لوبیا در خاک حاوی آریشون و پس از آن در خاک حاوی پرولین طی سه هفته اول رشد بهتری داشته است.

شکل ۳-۴ جدول و نمودار رشد گیاه لوبیا در خاکهای مختلف طی چهار هفته اول

میزان رشد گیاه لوبیا در خاکهای متفاوت (بر حسب سانتیمتر)					
در دمای یکجا ۲/۵ درجه سلسیوس					
روز/نوع خاک	خاک معمولی	خاک شنبلیله	خاک گلپیز	خاک پرولین	خاک آویشن
2	0	0	0	0	0
4	0	0	0	.5	.5
6	5	0	1.5	0	5
8	7	.5	4	0	7
10	10	1	6	0	10
12	12	3	10	0	14
14	14	5	13	0	16
16	16	7	17	2	18
18	18	10	22	4	22
20	20	13	25	7	24
22	22	16	27	10	26
24	24	19	29	13	28
26	26	20/5	30	15	30
28	28	24	27	24	
30	28	26	25	25	
32	30	28	27	27	

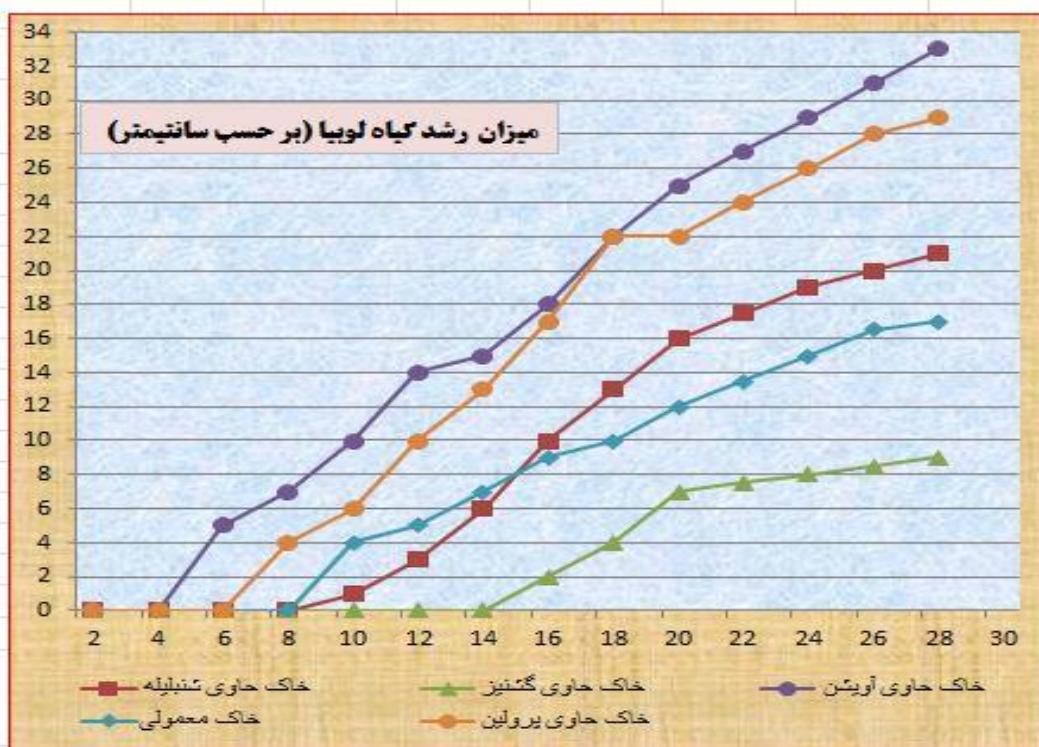
6	3	9	6	14	اختلاف رشد روز در ۲۸-۶ دنی دمای معمولی
---	---	---	---	----	--

میزان رشد گیاه لوبیا در خاکهای مختلف (بر حسب سانتیمتر)

در سه هفته اول دمای خالص و هفته چهارم					
خاک حاوی آریشن	خاک حاوی پرولین	خاک حاوی گشتیز	خاک حاوی شبکلیله	خاک معمولی	روز/نوع خاک
0	0	0	0	0	2
.5	.5	0	0	0	4
5	1.5	0	0	.5	6
7	4	0	.5	2.5	8
10	6	0	1	4	10
14	10	0	3	5	12
15	13	5	6	7	14
18	17	2	10	9	16
22	22	4	13	10	18
25	22	7	16	12	20
27	24	7/5	17/5	13/5	22
29	26	8	19	15	24
31	28	8/5	20	16/5	26
33	29	9	21	17	28
					30
اختلاف رشد روز در ۲۸ و ۳۰ دمای بخشال					اختلاف رشد روز در ۲۸ و ۳۰ دمای بخشال
8	7	2	5	5	

شکل ۴-۳ جدول و نمودار رشد گیاه لوبیا در خاکهای مختلف طی چهار هفته اول، ۷ روز آخر در شرایط دمای بخشال

با ملاحظه نمودار رشد گیاهان نمایش داده شده طی سه هفته‌ی اول مشخص می‌گردد که آویشن بیشترین

میزان رشد و خاک حاوی گشنیز کمترین میزان رشد را دارا بوده است.

نمونه‌های آزمایش شونده در یخچال قرار گرفتند و نمونه‌های شاهد در شرایط عادی به رشد خود ادامه

داده اند. طی ۷ روز بعدی رشد گیاهان در دو شرایط معمولی و تحت تنش (سرما) اندازه گیری و ثبت

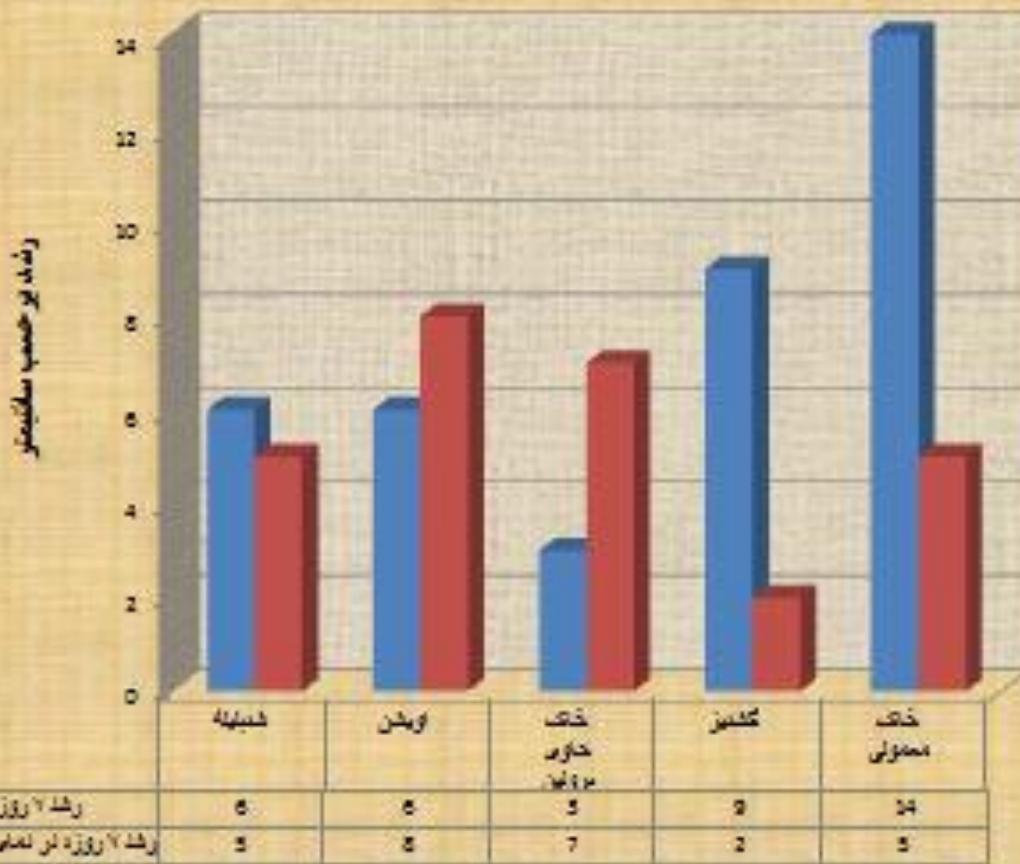
گردید. نتایج در شکل‌های شماره ۴-۶ و ۵-۶ نمایش داده شده است.

مقایسه نمودار رشد ۷ روزه گیاه لوبیا در محیط معمولی و دمای ۲/۵ درجه سیلیسیوس یخچال (ائزنش محیطی)

محیط/ نوع خاک	شنبلیله	آویشن	حاوی برولین	گشنیز	خاک معمولی
رشد اولیه بعد از ۳ هفته	16	25	22	7	12
طول رشد ۷ روزه در دمای معمولی	22	31	25	16	26
طول رشد ۷ روزه در دمای ۲/۵ درجه یخچال	21	33	29	9	17
رشد ۷ روزه در دمای معمولی	6	6	3	9	14
رشد ۷ روزه در دمای ۲/۵ درجه یخچال	5	8	7	2	5

شکل ۴-۵ نمودار رشد گیاه لوبیا در هفته چهارم برای دو نوع شرایط مختلف عادی و سرما

مقایسه نمودار رشد ۷ روزه گیاه لوبیا در محیط معمولی و دمای ۲/۵ درجه سلسیوس بخدمال (افزش محیطی)

شکل ۶-۴ جدول مقایسه رشد گیاه لوبیا از هفته سوم تا هفته چهارم برای دو نوع شرایط مختلف خاک

فصل پنجم:

جمع بندی و

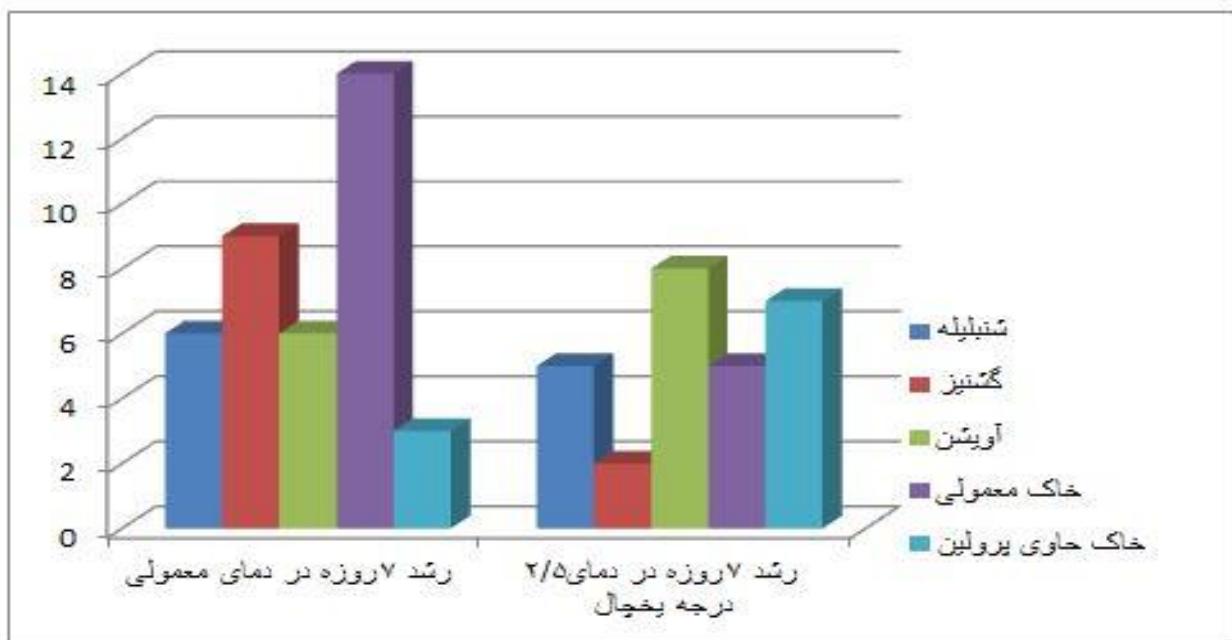
پیشنهادات و محدودیت ها

در طی این پروژه به این نتیجه رسیدیم که آمینو اسیدهای گیاهی می توانند تاثیر تنفس های محیطی را بر روی گیاهان کاهش دهنند و گیاهان را در برابر این تنفس ها مقاوم سازند.

لوبیایی که در خاک حاوی آویشن پرورش داده شده است در برابر تنفس سرما از بقیه ای نمونه مقاومت بیشتری از خود نشان داده است و پس از آن لوبیای پرورش داده شده در خاک حاوی پرولین.

رشد گیاه طی هفته ای سوم تا چهارم برای دو گروه، سمت چپ شاهد و سمت راست آزمایش شونده ها در نمودار زیر نمایش داده شده اند.(شکل ۱-۵)

سرما به جز دو مورد خاک های حاوی پرولین و آویشن موجب کندی رشد گیاه شده است.

شکل ۱-۵ نمودار مقایسه رشد گیاه (لوبیا) از هفته سوم تا هفته چهارم
برای دو شرایط مختلف خاک

پیشنهادات و راهکار ها:

در مناطقی که آب و هوا متغیر است پیشنهاد ما برای جلوگیری از خسارات ناشی از سرمایدگی محصولات استفاده از آویشن است. البته آمینو اسیدهای گیاهی صنعتی نیز مناسب هستند اما استفاده از مواد طبیعی در اولویت قرار دارد. همچنین کشاورزان میتوانند در کنار محصولات خود، آویشن را نیز پرورش دهند تا در سال های بعدی مورد استفاده قرار گیرد.

محدودیت ها:

کمبود امکانات آزمایشگاهی و محدودیت در شرایط فصلی و آب و هوایی متناسب با موضوع کار. محدودیت در اندازه گیری دما بوسیله دماسنجه با خطای کم.

فهرست مراجع

منابع:

۱. خبرگزاری جام جم، اردبیهشت ۱۳۸۷ (آنلاین)، <http://jamejamonline.ir> (۹۵/۱۱/۲۵)
۲. فارابی اصل، سمیه، دی ۱۳۸۴ (آنلاین)، <http://daneshnameh.roshd.ir> (۹۵/۸/۱۱)
۳. خادم، حسین، اسفند ۱۳۸۳ (آنلاین)، <http://daneshnameh.roshd.ir> (۹۵/۹/۱۷)
۴. لبرت لینینگر، مایکل کاکس، دیویدلی نلسون. اصول بیوشیمی لینینجر. ترجمه رضا محمدی. آییز، ۱۳۸۵.